

TÖRÖKORSZÁG ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ KAPCSOLATAINAK FEJLŐDÉSE ÉS JÖVŐJE

THE DEVELOPEMENT AND THE FUTURE OF TURKREY AND THE EUROPEAN UNION

György Zoltán¹, Tőkés Tibor²

¹ Nemzetközi Gazdaság és Gazdálkodás szakos mesterképzéses hallgató, Gazdaságtudományi Kar,
Debreceni Egyetem

² Európai Integrációs Tanszék, Közgazdaságtan és Világgazdaságtan Intézet, Gazdaságtudományi Kar,
Debreceni Egyetem

Kulcsszavak:

Törökország, Európai Unió, külkapcsolatok

Keywords:

Turkey, European Union, international relations

Összefoglalás

Törökország és az Európai Unió kapcsolatai az EU jogelődjének kialakulásáig vezethetők vissza. A kapcsolatok hosszú távon tekintve pozitív irányúak, hiszen fokozatos közeledés figyelhető meg a felek között. Rövidtávon e viszonyban azonban extrém mértékű kilengések is tapasztalhatóak. A múltban a fokozatos közeledést katonai puccsok és inváziók szakították meg. Probléma merült fel számos kérdés eltérő megközelítése miatt is, mely tekintetben a szereplők különböző nézőpontból vizsgálták Törökország jogállását, és azt, hogy európai országnak tekinthető-e egyáltalán. Napjainkban Törökország közel-keleti regionális politikai érdekei miatt saját európai uniós csatlakozását háttérbe szorítja. Ezzel a magatartással Törökország jelentős feszültséget idézhet elő a szomszédos európai uniós országokkal kapcsolatban, vagy olyan kétes kimenetelű konfliktusokba kapcsolódhat be, melyekkel rontja saját európai megítélését. Az országban elindult társadalmi változások előkészíthetik azt a lehetőséget, hogy Törökország belátható időn belül belépjen az Európai Unióba. Ehhez azonban jelen állás szerint évtizedek kellene. A felek nem fogják a gazdasági kapcsolataikat felmondani, változás politikai szinten lehetséges.

JEL kód: F15, F50, F59

Abstract

Relations between Turkey and the European Union can be traced back to the emergence of the legal predecessors of the EU. Relations are positive in the long term, as there is a gradual approach between the parties. In the short term however, this relationship is also experiencing extreme swings. In the past, gradual approach has been interrupted by military coups and invasions. There was also a problem due to the different approaches to several issues, in which the actors examined the status of Turkey from different perspectives and whether it could even be considered a European country. Today, Turkey is overshadowing its own accession to the European Union because of its regional political interests in the Middle East. With this behavior, Turkey can create significant tensions with neighboring European Union countries or become part of conflicts with a doubtful outcome that will damage its own perception of Europe. The social changes that have started in the country may pave the way for Turkey to enter the European Union in the foreseeable future. However, as it stands, it will take decades. The parties will not terminate their economic relations, change is possible at the political level.

JEL code: F15, F50, F59

1. Bevezetés

A törökök kitörölhetetlen nyomot hagytak Európa történelmében, és legalább annyira formáltak az öreg kontinenst, különösen a Balkán-félszigetet, mint az európai népek a Közel-Keletet és Törökországot. E kapcsolatoknak köszönhetően az ország és annak története elválaszthatatlan lett Európától. Az Európai Unió jogelődjének a Montánunió, az EGK és az Euratom létrehozása idején Törökország is részt kívánt venni e szervezetek megalakításában „Az európai integráció mindig is egy olyan gazdasági, politikai együttműködés volt, amely minden európai állam számára nyitva állt, ha azok készek voltak aláírni a szerződéseket és átvenni az EU teljes joganyagát” [5]. Jelentkezése után, Törökország is megkapta a tagjelölt státuszt, ugyanis jelezte szándékát a tagsági kritériumok teljesítésével kapcsolatban. Emellett nyilvánvalóvá tette, hogy kész átvenni a közösségi vívmányokat is. Az ország szerepe különleges, hiszen önmagát hídként azonosítja Európa és Ázsia között. A kapcsolatok intenzitása és iránya azonban az idők folyamán változó volt. A tanulmány alapkérdése az, hogy a két fél kapcsolata, hogy jutott el a jelenlegi, stagnáló, lassan változó helyzethez, továbbá vizsgálja azt, hogy mi várható a jövőre nézve. Törökország lehet-e a jövőben az Európai Unió tagállama?

2. Anyag és módszer

A vizsgálat alapjául elsődleges forrásként, a jelenlegi geopolitikai helyzet értékelése szolgál. Törökország aktuális geopolitikai helyzetének elemzéséhez szükséges a gazdasági, politikai kapcsolatok, továbbá a térségre vonatkozó geopolitikai, és aktuálpolitikai helyzet részletes ismerete. Az értékelésben a hangsúly a felek múltbéli és jelen motivációinak, cselekedetinek analízisén van. A jövőre irányuló következtetésekhez, a szándékolt és nem szándékolt következmények elemzése biztosít alapot. A munka során az Európai Unió és Törökország kapcsolatával foglalkozó számos, török, magyar és uniós forrás, dokumentum és elemzés is felhasználásra került. Ezek szintézisétől a téma alapos földolgozása érdekében nem lehetett eltekinteni, mivel igen széles körben mutatják be nem csak Törökországot, de az Európai Uniót is. Emellett természetesen szükség van az Európai Unió csatlakozási folyamatának általános ismeretére, továbbá Törökország Európai Unió csatlakozási folyamatának beható tanulmányozására is. Ebben kiemelt és elengedhetetlenül fontos szerepe van a csatlakozási tárgyalásokkal kapcsolatos jegyzőkönyvek ismeretének. Ahhoz, hogy a jövőbeli lehetőségek feltárásra kerülhessenek szükséges átlátni a csatlakozási tárgyalások záró dokumentumait, a tárgyalások jelenlegi állapotát és a tárgyalások során felmerülő esetleges problémákat.

3. Eredmények - A török csatlakozás és Törökország jelenlegi geopolitikai szerepe

Törökország az Európai Közösség megalapítása óta jelentős figyelmet fordított arra az integrációs folyamatra, ami Európában zajlott. Az ország számára az Európai Közösség tagjának lenni logikus következménye volt az ország modernizációs és nyugatosodási törekvéseinek [**Hiba! A hivatkozási forrás nem található.**].

A török állam 1959-ben vette fel a kapcsolatokat az Európai Gazdasági Közösséggel. A tárgyalások végeredményeként 1964 szeptemberében aláírták az Ankarai Egyezményt, ezzel a török állam az Európai Gazdasági Közösség társult tagjává vált.

Az Európai Unió állandó változásban van. Jelenleg történetének legdinamikusabb és egyben legintenzívebb korszaka után a megújulás állapotában van, ebben az állapotban alakítja önmagát. Így az EU és Törökország kapcsolatát sem statikus hanem dinamikus folyamatként kell értelmezni, mint két, magát folyamatosan megújító dinamikus struktúrának a kapcsolatát [2].

Az EU-Törökország kapcsolatokat a ciprusi konfliktus árnyékolta be. A szigeten a helyi görög és török ciprióták közötti etnikai megosztottság számos konfliktust generált, melyek elvezettek a két fél közötti jelenlegi patthelyzethez. Az 1959-ben megkötött zürichi és londoni megállapodásoknak köszönhetően 1960-ban Ciprus elnyerte függetlenségét és még ebben az

évben, Törökország, Görögország és az Egyesült Királyság aláírták azt az ún. Garancia egyezményt (Treaty of Guarantee¹), mely háromhatalmi megállapodás keretében lehetővé tette, hogy a felek a ciprusi alkotmány és függetlenség védelmében közösen vagy önállóan felléphessenek. Emellett a Ciprus, Görögország és Törökország között megkötött szövetségi egyezmény a felek katonai erőinek ciprusi állomásoztatását is megengedte. 1963-ban a görög ciprióta elnök több változtatást javasolt az alkotmányban, melyet a török ciprióták nem fogadtak el, a helyzet ezek után igen feszültté vált a szigeten. A polgárháború elkerülése végett ekkor a görög elnök felkérte a zürichi és londoni szerződéseket aláíró feleket, hogy vessenek véget a konfliktusnak és hozzanak létre egy vegyes összetételű közös békefenntartó kontingenst. Ebben végül csak a szigeten állomásozó britek vettek részt. Ekkor építik ki a britek azt a demarkációs vonalat amelyet „zöld vonal”-nak (Prászini Gramí/Yeşil Hat), vagy a görögök „Attila-vonal”-nak neveznek [7]. A brit csapatok helyét a következő évben az ENSZ ciprusi békefenntartó erői veszik át (UNFICYP-United Nations Peacekeeping Force in Cyprus). Ez a „tűzszüneti” vonal 180 kilométer hosszan a mai napig kettészeli Ciprust, és határvonal a de jure létező Ciprusi Köztársaság és a de facto létező Észak-ciprusi Török Köztársaság között. 1973-ban Görögországban egy katonai junta veszi át a hatalmat, majd görög ciprióták egy csoportja – akik a Görögországgal való egyesítést („Enózis”: unió) pártolják – a Görögországot uraló katonai junta támogatásával 1974-ben katonai puccsot hajtott végre az elnök, Makariosz és kormánya ellen, akinek el kell hagynia az országot. Válaszként Törökország partra szállt a szigeten és megszállta Ciprus északi részét, ezzel a szigetet egy görög és egy török részre szakítva. A törökök visszahelyezték Makarioszt a hatalomba, ám a béketárgyalások során nem sikerült megállapodni az egyesítésről, így a törökök megalapították saját Észak-Ciprusi Szövetségi Államukat, melyet nyolc évvel a görög ciprióta puccs után 1983-ban ki is kiáltottak saját független államuként a török ciprióták, és Észak-ciprusi Török Köztársaságnak nevezték el. Ezt az államot azonban hivatalosan csak Törökország ismeri el. Az egyesítési tervek közül az Annan-terv² volt a legígéretesebb, a sziget két fele ekkor került a legközelebb az egyesüléshez. A terv mozgatója természetesen az európai uniós csatlakozás volt, mely szerint a sziget egységes államként csatlakozott volna az Unióhoz. Belpolitikai tekintetben a görög és török közösség jelentős belső autonómiával rendelkezett volna és csak a kül- és biztonságpolitika, az egyes nemzetközi szerződések megkötése és a külképviselet került volna közös irányítás alá [11]. Azonban a ciprusi görögök kompromisszumképtelensége miatt népszavazással leszavazták a tervet. A sziget újraegyesítésére vonatkozó tárgyalások sajnos azóta sem vezettek eredményre.

1987-ben Törökország benyújtotta csatlakozási kérelmét az Európai Közösséghez, melyhez a török fél nagy reményeket fűzött. Azonban, ahogy telt az idő úgy lett az optimizmusból kiábrándultság. A nyolcvanas évek optimizmusát fölvaltotta a kilencvenes évek fokozódó bizonytalansága [2]. E bizonytalanság nemcsak a bipoláris világrend felbomlásának köszönhető új geopolitikai helyzettel, de az Európai Unió reformjával és annak számos területet érintő vonatkozásával (belső piac megvalósítása, intézményrendszer, költségvetés, bővítéspolitika) is magyarázható [10]. Az évtized elején kialakult megtorpanás ellenére 1995-ben Európai Unió és Törökország között megvalósult a vámunió, mely egyértelmű jele volt a gazdasági kapcsolatok mélyülésének és az ország, illetve az Unió közeledésének. Ezzel magyarázható az, hogy 1997-ben az országot jelentős csalódásként érte a Közösség döntése, mely szerint, nem kapják meg a tagjelölti státuszt. Így volt ez annak ellenére is, hogy a Luxemburgban tartott EU csúcson az ország állapotát speciális státuszra akarták módosítani. A helyzet 1999-re javult kissé, amikor Törökország ténylegesen megkapta a tagjelölti státuszt. A tárgyalások megkezdésére egészen 2004-ig kellett várni. Az átvilágítás alatt elsőként megnyitott és egyedülként le is zárt fejezet a tudomány és kutatás volt. 2006-ban az Európai Unió arra kérte Törökországot, hogy nyissa meg kikötőit a Ciprusi Köztársaságból érkező hajók számára. A török fél ezt megtagadta. Ekkor az EU nyolc fejezetet

¹ Lásd:

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CY%20GR%20TR_600816_Treaty%20of%20Guarantee.pdf

² Lásd: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/Annan_Plan_MARCH_30_2004.pdf

befagyasztott, ezek a ciprusi konfliktus megoldásáig nem tárgyalhatók. Bizonyos fejezetek később lettek blokkolva mivel a korábban befagyasztott fejezetekre épülnek. A tiltás alól azóta három fejezetet oldottak fel [4]. 2021-ben továbbra is csak egy lezárt fejezet maradt és 15 fejezet van megnyitva, ezeken most is dolgoznak. Emellett 3 fejezet még mindig nincs megnyitva, 14 fejezet pedig jelenleg is blokkolás alatt áll³, és a ciprusi kérdés rendezéséig várhatóan úgy is maradni.

Az Európai Unió minden tagállama önálló véleménnyel rendelkezik a török uniós tagságról, illetve Törökországról, ezen álláspontok számos esetben élesen ellentmondanak egymásnak. Görögország például az évek során többször ellentétes véleményeket fogalmazott meg és tulajdonképpen ellent mondott önmagának, amikor bizonyos esetekben támogatta, illetve ellenezte Törökország tagságát.

Az elmúlt időszakot tekintve az Európai Unió és Törökország közötti kapcsolatok fél évente vesznek közeledő, illetve távolodó irányt. 2019 végén Szerbia, Törökország és Bosznia-Hercegovina közötti hármastalálkozó alkalmával napirendre került egy gázvezeték terve, amely Törökország irányából érkezne az említett országok területére. A török fél a tárgyalások során igyekezett kihasználni az erőforrások tekintetében meglévő szélesebb lehetőségeit és nagyobb befolyását annak céljából, hogy minden a lehető leggyorsabban menjen pártfogoltja Bosznia-Hercegovina és a gázvezeték esetében. Ez érthető, hiszen Bosznia-Hercegovina jelentős őshonos mohamedán lakossággal rendelkezik, és Törökország bár szekuláris állam, igyekszik képviselni, és ha szükséges, megvédeni az európai muszlim közösségek érdekeit, valamint arra törekszik, hogy jó kapcsolatokat ápoljon e közösségekkel és államokkal [8].

Törökország 2020 elején offenzívát indított Szíriában. Az offenzíva során a törökök egy észak-szíriai biztonsági folyosó kialakítására törekedtek, amit többé-kevésbé sikerült megvalósítaniuk. A hadművelet során a török fél részéről kurd csapatokat is támadás ért. A szakértők az offenzíva belpolitikai okaként a kormányzó Igazság és Fejlődés Párt (AKP) szavazóbázisának csökkenését nevezték meg. A szíriai beavatkozáshoz hasonló a kormányzó párt belpolitikai népszerűségének növelését célzó intézkedések voltak többek között: egyetem bezárása és a Hagia Sophia mecsetté való alakítása is [3].

A török kormány a fentiek ellenére mégis azon az állásponton van, hogy Törökország szekuláris állam. Ám a változások bizonyos tekintetben megváltoztatják és mérséklik azt a kérlelhetetlen szekularizmust, amelyet Kemal Atatürk, vagy a hadsereg testesített meg az elmúlt évtizedekben. Az AKP a változást, ezt a „visszafogott” puhább szekularizmust, azzal indokolja, hogy a török társadalom nagyobb része is ezt a hozzáállást támogatja, mely szerint a vallási jelképek és vallási témák erőteljesebben jelenjenek meg a politikai vitákban. Azonban az állam és a vallás elválasztása nem lehet kérdés. Törökország ma is szekuláris állam [3].

Szintén 2020 első napjaiban Törökország bejelentette, hogy a nemzetközileg elismert líbiai kormány megsegítésére (melyre a 2019-es egységkormányval kötött egyetértési megállapodás értelmében van lehetősége) csapatokat küld Líbiába, így a líbiai polgárháborúk rendezésében is tényleges szerepet vállal, míg támogatása egy stabil kormány létrehozására addig csak haditechnikai eszközök szállításából és egyezmények megkötéséből állt. Annak ellenére, hogy nemzetközi szempontból komoly problémákat vetett föl bármilyen beavatkozás, Törökország lépését két tényezővel indokolta. Egyrészt a térségben élő köroğlu török kisebbség védelme fontos Ankarának, másrészt azzal, hogy Líbia legitím nemzeti egységkormányát, melyet az ENSZ is elismer, Haftart tábornok és a Líbiai Nemzeti Hadsereg katonai puccsal kívánja megdönteni, ezt pedig Törökország nem engedheti meg. Törökország ezzel a beavatkozással nagyobb befolyásra tehet szert a Földközi-tenger keleti medencéjében, mely az ott található szénhidrogén lelőhelyek tekintetében számára igen fontos, mivel a tengeri határok megváltoztatását is szeretné elérni. Erre egyébként a már említett líbiai egységkormányval kötött egyetértési megállapodás alapján is van lehetősége [12]. Valamint ezt a célt szolgálja a török tengeri haderő fejlesztése is, mely segítségével Törökország regionális tengeri hatalommá szeretne válni [3].

³ Lásd: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/negotiations-status/turkey_en

Egy másik problématerület az előbb említett a Földközi-tenger keleti medencéjében található földgáz kérdése, mely régi vitákat is a felszínre hozott. E konfliktus ugyanis lényegében két probléma vegyítése. Az első, Görögország azon régi célja, hogy szigetei körül a határokat ne hat, hanem tizenkét tengeri mérföldben határozzák meg. Ez Törökország számára előnytelen lenne, és egyfajta csapdahelyzetet jelentene, ugyanis ebben az esetben a kiterjesztett görög felségvizek a török kikötőktől teljesen elzárnák a nemzetközi vizeket. A konfliktus másik komponense a kitermelés és a hovatartozás kérdése, mivel a Földközi-tengeren feltételezett és felfedezett földgáz mezők felkutatása és birtokba vétele miatt Görögország és Törökország versenybe kezdett. Ezen újonnan felfedezett készletek segítségével mindkét ország javíthatná energiaigazságának helyzetét. A líbiai területen létrehozott kizárólagos török-líbiai gazdasági zóna és az itt végzett tenger alatti földgázkincs utáni kutatás sérti a nemzetközi jogot, mivel a terület tengeri határa rendkívül közel fekszik Krétához, ám Törökország erről nem vesz tudomást. A görög, ciprusi és török fél a felségvizeket illető területi követeléseik egymást átfedik, az ennek következtében felerősödő viták, és a hadsereg jelenléte hamar fizikai agressziót válthat ki [2].

A fenti három példából látható, hogy az utóbbi időben Törökország egyre aktívabb külpolitikai téren, és ezzel nem csak közvetlen szomszédait érinti, hanem regionális hatalmi pozíciókra is törekszik, akár az Európai Unió háttérbe szorításával is. Ezen lépések bizonyos esetekben az ország saját Unióval kapcsolatos érdekeinek kárára történnek, mivel azok visszatetszést kelthetnek nemcsak az EU tagállamok, hanem a NATO-n belüli más szövetségesei – például az Amerikai Egyesült Államok – tekintetében is.

A Törökország és az Európai Unió közötti kapcsolat jövőbeli alakulásával összefüggésben több forgatókönyv is elképzelhető. Az egyes scenáriókat különböző, számos esetben egymással is összefüggő tényezők határozzák meg. Az egyes tényezők tekintetében a legnagyobb jelentőségűnek a politikai dimenzió látszik. Ez lehet a legjelentősebb választóvonal az egyes tagállamok és a török csatlakozás tekintetében. Ám ez a kérdés nem csak a török csatlakozás, hanem a bővítés későbbi irányait is meghatározhatja. A tagállamokon belül működő különböző pártok Unióhoz való hozzáállása, vagy e pártok országon belüli támogatottsága, hosszabb távon jelenthet alapot előzetes találgatásokra. A csatlakozási tárgyalásoknak csak akkor lehet eredménye, ha a felek elkötelezik magukat az előrelépésre. Mivel ahhoz, hogy Törökország akár 30 éven belül EU-tag lehessen, mindkét félnek szükséges megfogalmazni, egységesítenie a véleményét, illetve észrevételeit a helyzettel kapcsolatban. És a feleknek – mind Törökország, mind az EU oldaláról – egyértelműen ki kell nyilatítaniuk a csatlakozással kapcsolatos elköteleződésüket, török részről az egyes fejezetekkel kapcsolatos előrehaladás a Közösség részéről pedig tényleges időpontokhoz kötött forgatókönyv, csatlakozási útiterv, sőt pontos csatlakozási dátum meghatározásával.

4. Következtetések és javaslatok - Törökország lehetőségei és a török csatlakozás esélyei

Az Európai Unió és Törökország kapcsolatai, ahogy az az előbbi példákból is látható rövidtávon ingadozásokat mutatnak, ám meg kell jegyezni, hogy e közeledés-távolodás ellenére a viszony, hosszú időtartamot tekintve egyre szorosabbá vált a felek között, hiszen az első kapcsolatfelvételtől kezdődően óriási utat jártak be együtt.

Az Európai Unió Törökország kooperációjának felfüggesztése vagy megszüntetése az Közöségben is népszerűtlen ötlet. Ennek fényében az EU mindenképpen törekedni fog valamilyen szintű gazdasági, politikai kapcsolat kialakítására. Ahogy Ahmed Davatoğlu fogalmazta meg: „[...] az EU a maga szempontjából olyan optimális megoldást keres, amelynek eredményeként Törökországtól a legnagyobb engedményeket kaphatja, s cserébe a legkevesebbet kelljen fizetnie.” [2]. Ezért európai szemmel Törökország esetében legnagyobb eséllyel a tagság, vagy egy különleges státusz képzelhető el. A gazdasági kapcsolatok fenntartása a felek érdekeit szolgálják, így ezek megszűnése, vagy intenzitásának csökkenése egyáltalán nem várható, még a távoli jövőben sem.

Ám Törökországot illetően az Európai Unión belül megosztottak a tagállamok. A jelenlegi helyzetben a legvalószínűbb, hogy az EU a különleges státuszt preferálja majd. És ez

a maximum, ami az aktuális geopolitikai helyzetet, az ország egyre élénkebb nemzetközi szerepvállalásait (melyek nem feltétlenül egyeztethetők össze a Közösség vagy egyes tagállamok álláspontjával) és a belpolitikai folyamatait figyelembe véve elérhetőnek látszik Törökország számára. Ha a török fél ezt elfogadja, akkor ezzel a különleges státusszal egy kevésbé szoros politikai együttműködés jöhetne létre, ahol a felek a döntéshozatal tekintetében szélesebb mozgástérrel rendelkeznének. Azonban a különleges státusznak lehetnek hátrányai is, melyek miatt az vissza is üthet a Közösségre, hiszen a lazább politikai együttműködés azt is jelentheti, hogy Törökország akár ki is használhatja a helyzetet, hogy bizonyos számára fontos kérdésekben nyomást gyakoroljon az Unióra. Ha Törökország tagországgá válik, a Közösségnek javul az érdekérvényesítő képessége, ami az alapértékek érvényesülését, a szolidaritás fokának növelését és a közös fellépéseket illeti, így az ország e tekintetben „jobban kontrollálhatóvá” válhat. Ám ezért cserébe természetes, hogy a törököknek is beleszólásuk lesz az EU belső működésébe mely egyfajta reciprokhatásként is értelmezhető. Ezeknek a későbbi oda-vissza hatásoknak köszönhetően a felek koevolutív módon formálhatják egymást remélhetőleg a legtöbbet profitálva az együttfejlődésből mindkét oldalon. Ekkora az Uniónak készen kell állnia a törökök fogadására, hiszen nem csak a törököknek kell a tagságra készülniük, a Közösségnek is van feladata a török tagsággal kapcsolatban, mivel egy több tekintetben sajátos helyzetű állam csatlakozását kell majd előkészíteni (jelentős népesség, nagy terület, regionális különbségek, Ciprus kérdése stb.).

Törökország esetében több forgatókönyv valósulhat meg. Az egyes alternatívák legfontosabb tényezője a politikai dimenzió. Davutoğlu szerint a tagság csak egy esetben lesz realizálható. „Törökország azon a napon, amikor az emberi jogok ügyét nem az EU unszolására, hanem a saját népe és társadalma iránt érzett tiszteletből akarja rendezni, a nemzetközi kapcsolatokban is méltó helyet fog kivívni.” [2]. Törökország elkötelezett abban, hogy az Unió alapértékeinek megfelelően. Folyamatosan igyekszik közeledni az Európai Unióról szóló Szerződés második cikkében megfogalmazott értékekhez, ám meg kell jegyezni, hogy e folyamat nem mehet végbe egyik napról a másikra. Mivel nem egyszerűen egy jogszabály vagy jogszabályok megváltoztatásáról van szó (mely megtörténhet úgy is, hogy valódi tartalom nincs mögötte), hanem bizonyos tekintetben a társadalom vagy legalábbis annak egy része gondolkodásának átformálásáról, amihez szükség van a politikai gondolkodás átalakítására is. Egy ilyen átalakulás a jelenleg EU-tag tagállamokban sem menne sokkal hatékonyabban. Éppen ezért eredményei jelenleg nem mutatkoznak, nem mutatkozhatnak egyértelműen, még akkor sem, ha az átalakulás eredményes. Emellett a török belpolitika (a konzervatív vallásos szavazatok megszerzésének igényén keresztül) is beleszól az átalakulás gyorsaságába és minőségébe. A hagyományos török konzervatív-vallásos körök nem nézik jó szemmel a szekuláris török állam térnyerését. E körök számára a kormányzó eliteknek bizonyos gesztusokat kell tennie a hatalom megtartása érdekében, hiszen jelentős számban vannak jelen a török választópolgárok között, még akkor is, ha azok európai elköteleződésűek [6]. Ezen körülmények figyelembevételével elmondható, hogy Törökország esetében addig nem következhet be jelentős változás, amíg társadalmi változás nem következik be.

Fentieket tekintve a jövővel kapcsolatban több scenárió is leírható. Ezek közül az első egy olyan alternatívát jelent, melyben az AKP elveszíti az egyik jövőbeni választást egy ellenzéki EU-tagságot támogató párt ellenében. Habár az EU-t preferálók kisebbségben vannak, jelentős hatásuk lehet. Sokan Európában és Törökországban is úgy gondolják, hogy Európa kapuját nem a Közösség tarja zárva, hanem az AKP áll saját nemzete és az Európai Unió közé. A későbbi EU-csatlakozás azonban az arab világban való térnyerést támogató politika és a jelenlegi külpolitika lezárását is jelentheti majd, és ez akkor lehetséges, ha egy, a tagság pártján álló politikai erő veszi át a hatalmat. Ez a legoptimistább forgatókönyv annak tekintetében, hogy Törökország európai uniós csatlakozási folyamata pozitív eredménnyel zárul majd le. Bár szükséges megjegyezni, hogy e forgatókönyv rövidtávon történő bekövetkezése nem valószínű, legfőlegbb hosszabb távon elképzelhető.

A második forgatókönyv szerint a jelenlegi kormánypárt, az AKP a jövőben sikeresen visszanyeri szavazóit, és a kormányzást a jelenlegi stílusban folytatja. A jelenlegi folyamatokat figyelembe véve elképzelhető egy olyan scenárió, melyben Törökország lazíthatja vagy akár

figyelmén kívül is hagyhatja az Európai Unióval való kapcsolatait, és emellett az arab világ felé erőteljesebben nyithat majd. Napjainkban az iszlamista ideológiát valló politikai csoportok támogatása egyre erősebb, ha megmarad egy jelenlegihez hasonló irányultságú politika az országban, elkezdődhet egy olyan folyamat, mely során az országon belüli csoportosulások (pl.: liberálisok, iszlamisták) belülről kezdik felemészteni az országot. Ebben az esetben az EU valószínűleg már csak egy különleges státuszt ajánlana fel Törökország számára, amit az eddigi tapasztalatok alapján a törökök elutasítanak. A török csatlakozással kapcsolatban szkeptikus, azaz a pesszimista nézőpont szerint ez a legvalószínűbb lehetőség, és mind rövid, mind hosszú távon ez az alternatíva fog érvényesülni.

A Brexit rádöbbsentette az embereket, hogy az EU-ellenes szölamok, és a nem egyértelmű EU-párti politika, sőt az EU-val szembeni kritikus hangok túlhangsúlyozása következtében a tagországok számát illetően az Európai Unió nem csak bővílhet, hanem fogyatkozhat is.

A harmadik szcenárió szerint Törökország a Közösséggel való gazdasági kapcsolatait nem lazít, ám később politikailag eltávolodhat az Európai Uniótól, ha a jövőbeli politikai vezetés már nem tekinti az ország EU-tagságának elérését elsődleges prioritásának. Kérdés az, hogy egy ilyen mélységű integráció esetében, mint az Európai Unió a politikai kapcsolatok tekintetében hol van az a határvonal, ami még elégséges a gazdasági együttműködés szinten tartásához és a kohézió mindkét fél számára elfogadható fenntartásához. E forgatókönyv szerint tehát a jövőben a politikai vezetés felülbírállhatja a régebbi kormányok intézkedéseit, így ezen új hozzáállásnak köszönhetően az 1987 óta megindult közeledés folyamatát megállíthatják, vagy akár vissza is fordíthatják. Ha a belpolitikai csatákban a szemben álló felek az EU-ellenes hangulatkeltést továbbra is felhasználják (vagy még inkább az EU alapértékeivel ellentétes intézkedéseket helyeznek kilátásba), a múlt szellemei visszatérhetnek. Ebben az esetben, ahogy a második forgatókönyvnel is látható volt, a Közösség csak egy különleges státuszt ajánlana fel, vagy egy gazdasági együttműködést politikai tartalom nélkül. Ebben az esetben, szemben az előző forgatókönyvvel, lehetséges, hogy a török fél a gazdasági együttműködést elfogadná, azonban a különleges státuszt, különösen, ha annak politikai és gazdasági dimenziói is vannak, már elutasítaná.

Érdeemes a törökországi eseményeket pozitív nézőpontból szemlélni, hiszen a tekintély és a szavazóbázis visszaszerzésére irányuló kísérletek a kormánypárt részéről azt jelentik, hogy elindult egy pozitív változás a kis-ázsiai félszigeten, egyfajta társadalmi átrendeződés. Az isztanbuli polgármester-választás is nyilvánvalóvá tette, hogy az új szellemiségre igenis szükség van, és azt az emberek szívesen befogadják. Ezáltal hosszú távon a legvalószínűbbnek az első alternatíva, az optimista eset tekinthető, és akár húsz, harminc vagy negyven év múlva újabb taggal bővílhet az Európai Unió. A felek az előbb ismertetett forgatókönyvek alapján a közeljövőben a gazdasági kapcsolatok erősítésére fogják a legnagyobb hangsúlyt fektetni és a politikai kérdések kisebb hangsúlyt kaphatnak. Legalábbis jelen helyzetben. Az érzékenyebb politikai kérdések közelítésére csak a távolabbi jövőben kerülhet majd sor.

Irodalomjegyzék

- [1] Arikan, H. (2006): Turkey and EU: An Awkward Candidate for EU Membership? Ashgate Publishing Company, Farnham. 304p. ISBN 0-7546-4762-5
- [2] Davatoğlu, A. (2001): Stratégiai mélység - Törökország nemzetközi helyzete. Antall József Tudásközpont, Budapest. 517p. ISBN:978-615-5559-13-6
- [3] Egeresi Z. (2020): A Hagia Sophia átalakítása – a szekularizmus vége Törökországban? Külügyi és Külgazdasági Intézet Kiadó, Budapest. 2020/73. ISSN 2416-0148
- [4] Európai Tanács: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/enlargement/turkey/>
- [5] Fontaine, P. (2018): Europe in 12 lessons. Publications. Office of the European Union, Luxemburg. 80p. ISBN: 978-92-79-71557-0
- [6] Incze, N.– Türke, A. I., (2005): Törökország uniós csatlakozásának pro és kontrája. „A szerepzavarral küzdő trójai faló.” Társadalom és politika folyóirat, I. évfolyam, 1-2 szám, pp. 175-190. <http://europavarietas.org/tp200512/175-190.pdf> (letöltve: 2020.08.02.)
- [7] oxfordreference.com (<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.2011080309543348>)
- [8] Rašidagić E.-K. (2020): Development of Turkish Foreign Policy Towards the Western Balkans with Focus on Bosnia and Herzegovina. Croatian International Relations Review, Vol. 26 No. 86.

- [9] Sáska, Z. A. (2015) Ciprus rendhagyó csatlakozása az Európai Unióhoz. *Hadtudomány* (online), 25 (E-szám). pp. 129-138. ISSN 1588-0605
- [10] Tókes, T.; Erdey, L.; Tóth, E.; Nagy, S. (2019): Az európai integráció geopolitikai-geoökonómiai értelmezésének változása a kelet-közép-európai régióban az 1980-as évek végétől napjainkig. *Régiókutatás Szemle* 4: 1 pp. 70-81.
- [11] Vas, K. N. (2006): A ciprusi konfliktus alakulása és megoldási alternatívái a kezdetektől napjainkig, a nagyhatalmi és regionálisérdekek érvényesülésének tükrében. <https://adoc.tips/a-ciprusi-konfliktus-alakulasa-es-megoldasi-alternativai-a-k.html> (letöltve: 2020.07.24.)
- [12] MoU (2019): Memorandum of Understanding, MoU 2019. november 27. Földközi-tenger területeinek szuverenitásáról, valamint a katonai együttműködésről szóló egyetértési megállapodás. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf (letöltve: 2020.07.27.)